

УДК

Сидор І.П., к.е.н., доцент (Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль)

ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ: ПРАКТИКА І ПРОБЛЕМАТИКА

У статті розглянуто сутність виконання бюджетів як окремої стадії бюджетного процесу, здійснено аналіз вітчизняної практики виконання місцевих бюджетів за доходами і видатками, визначено їх проблемні аспекти та намічено шляхи удосконалення процесу виконання місцевих бюджетів.

В умовах утвердження в Україні економіки ринкового типу місцеві бюджети виступають одним із найбільш дієвих інструментів реалізації як загальнодержавної, так і регіональної бюджетної політики та вирішення важливих економічних завдань. Ефективне функціонування місцевих бюджетів тісно пов'язане із здійсненням бюджетного процесу на як локальному рівні, так і в розрізі окремих його стадій. Однією із стадій бюджетного процесу на локальному рівні є виконання місцевих бюджетів.

Виконання місцевих бюджетів – це забезпечення повної і своєчасної мобілізації надходжень до місцевих бюджетів, як загалом, так і за кожним із джерел, а також своєчасного, повного, безперервного та цільового фінансування передбачених ними програм і заходів. На забезпечення ефективного виконання місцевих бюджетів спрямована діяльність, яка зосереджується на усіх інших стадіях бюджетного процесу, зокрема складання, розгляду і затвердження місцевих бюджетів та складання і затвердження бюджетної звітності про виконання бюджетів.

Слід відмітити, що процес виконання місцевих бюджетів є найважливішою, найскладнішою та найтривалішою стадією бюджетного процесу, від якої залежить забезпечення фінансування пріоритетних галузей економіки, соціальної сфери, втілення в життя програм і заходів соціально-економічного розвитку регіону та країни в цілому. Однак, на даний час виконання місцевих бюджетів як за доходами, так і за видатками здійснюється з порушенням бюджетних процедур та «в ручному режимі». Серед факторів, які негативно впливають на виконання місцевих бюджетів слід виділити такі:

- відсутність чіткого розмежування повноважень щодо контролю за виконанням місцевих бюджетів, а також відповідальність за виконання бюджетів між розпорядниками бюджетних коштів та державними органами влади на місцях;
- неефективне та нецільове використання бюджетних коштів;

- недостатність своєчасної, достовірної та детальної інформації про стан виконання бюджету, яка необхідна для прийняття рішень щодо управління бюджетним процесом та приведення обсягів фактичних видатків бюджету у відповідність з наявними ресурсами;
- часткова невідповідність між показниками виконання місцевих бюджетів і показниками соціально-економічного розвитку території.

Усе вище відмічене зумовлює актуальність, своєчасність та необхідність дослідження процесу виконання місцевих бюджетів за доходами та видатками з метою визначення шляхів удосконалення даного етапу бюджетного процесу в напрямку ефективного впливу на соціально-економічний розвиток окремих територій.

Серед вчених – економістів, які досліджують питання функціонування місцевих бюджетів, здійснення бюджетного процесу на локальному рівні та регіональні особливості виконання місцевих бюджетів слід відмітити: Андрущенка В.Л., Бескида Й.М., Буковинського С.А., Василика О.Д., Гапонюка М.А., Даниленка А., Дем'янишина В.Г., Кириленко О.П., Кравченка В., Кульчицького М.І., Лютого І.А., Мельника С.І., Опаріна В.М., Павлюк К.В., Романенка О.Р., Сивульського М.І., Федосова В.М., Юрія С.І. та ін. Проте, зазначеними авторами розглядаються, здебільшого, концептуальні засади бюджетного процесу та реалізація певних бюджетних процедур. А особливість реалізації окремо взятої стадії бюджетного процесу – виконання місцевих бюджетів на прикладі конкретного виду місцевого бюджету з його специфікою та територіальними особливостями залишається поза увагою. На нашу думку, концептуалізація та прагматизм розкриття (дослідження) певної теми не можуть бути повними без урахування практичного досвіду окремо взятої адміністративно – територіальної одиниці.

Метою наукової статті є обґрунтування поняття виконання бюджетів, аналіз вітчизняної практики виконання місцевих бюджетів на прикладі бюджету Тернопільської області, виявлення проблемних аспектів та намічення шляхів удосконалення процесу виконання місцевих бюджетів.

У вітчизняній фінансовій науці поняття виконання бюджетів розглядаються у широкому та вузькому розумінні. Широке трактування стосується визначення сукупності заходів, пов'язаних із виконанням дохідної та видаткової частин бюджетів. Зокрема, Федосов В.М., Опарін В.М., Сафонова Л.І. під виконанням бюджетів розуміють «...забезпечення повного і своєчасного надходження всіх передбачених у затвердженому бюджеті доходів, і спрямування цих коштів на фінансування видатків, включених до бюджету» [1, с. 836]. Аналогічне визначення у Фінансовому словнику дають Завгородній А.Г., Вознюк Г.Л., та Смовженко Т.С. [2, с. 89].

Під виконанням бюджетів С.І. Юрій, В.І. Стоян та О.І. Даневич розуміють «...забезпечення своєчасного і повного надходження запланованих доходів загалом і за кожним джерелом, а також своєчасного, повного і безповоротного фінансування передбачених бюджетами заходів» [3, с. 103]. Близьке за змістом визначення дають Кириленко О.П., Квасовський О.Р., Лучка А.В., Малиняк Б.С. та інші, які під виконанням бюджету розуміють «...забезпечення повної та своєчасної мобілізації надходжень...бюджету, як загалом, так і за кожним із джерел, а також своєчасного, повного, безперервного та цільового фінансування передбачених ним програм і заходів» [4, с. 599; 5, с. 105].

Досліджуючи організацію виконання бюджетів Василик О.Д. та Павлюк К.В. зазначають, що «система виконання бюджетів покликана здійснювати оперативне управління і контроль за формуванням доходів бюджету і їх цільовим використанням, за відповідністю доходів і видатків затвердженому бюджету» [6, с. 476].

Визначення виконання бюджету, які характеризують вузьке трактування цієї стадії, дають Романенко О. та Опарін В. Вони вказують, що виконання бюджету полягає у «...мобілізації запланованих доходів і фінансуванні передбачених видатків» [7, с. 156]. Автори економічної енциклопедії пояснюють виконання бюджету як «...процес формування доходів та здійснення видатків відповідно до закону про бюджет» [8, с. 188].

На думку Дем'янишина В.Г., яку ми повністю розділяємо, зружені визначення виконання бюджетів, на відміну від розширених, точніше характеризують дану стадію бюджетного процесу, оскільки акцентують увагу на найважливіших її аспектах. Автор стверджує, що «виконання бюджету – це організований процес мобілізації доходів бюджетів та здійснення видатків відповідно до закону про державний бюджет й рішень органів місцевого самоврядування про місцеві бюджети» [9, с. 444].

У сучасних умовах неабиякого значення набуває питання виконання місцевих бюджетів як найдієвішого інструменту управління економікою й важливої основи фінансового забезпечення повноважень державних та місцевих органів влади у процесі виконання конституційних зобов'язань. Побудова ефективної моделі розвитку економіки ринкового типу потребує теоретичного переосмислення і практичного дослідження фінансових ресурсів місцевих органів влади, напрямку реструктуризації доходів бюджету й визначення їхньої ролі у забезпеченні зобов'язань на основі фінансових можливостей держави.

Фінансове забезпечення розвитку регіонів є важливою умовою їх фінансової незалежності. Фінансова незалежність місцевого самоврядування передбачає розумний, з точки зору економічної доцільності, розподіл як повноважень, так і фінансових ресурсів між центром і регіонами. Межі фінансової незалежності місцевого самоврядування завжди повинні визначатись у законодавчому порядку, тобто закон повинен чітко

окреслювати функції місцевого самоврядування і відповідно до них – джерела ресурсів, які становитимуть фінансове забезпечення цих функцій.

Відповідно до Бюджетного кодексу України класифікація бюджетних доходів включає чотири розділи: податкові надходження; неподаткові надходження; доходи від операцій з капіталом; трансферти.

Структура доходів місцевих бюджетів України характеризується даними, приведеними в таблиці 1.

Таблиця 1

**Динаміка структури доходів місцевих бюджетів України
у 2000-2007 рр. (в %).**

Групи доходів	роки							
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Податкові надходження	53,4	59,3	58,9	54,2	46,2	44,0	40,8	40,2
Неподаткові надходження	3,4	8,3	6,4	7,2	5,5	6,6	6,3	6,0
Доходи від операцій з капіталом	0,1	0,5	2,2	2,9	4,3	3,9	3,5	3,3
Цільові фонди	0,1	2,7	0,9	1,5	1,5	2,1	1,9	1,7
Офіційні трансферти	43,0	29,2	31,6	34,2	42,5	43,5	45,0	48,8
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Таким чином, питома вага податкових надходжень місцевих бюджетів має нестійку тенденцію. Так, у 2001 р. вона зросла до 59,3 %, а з 2002 р. і до 2007 р. – знизилася з 58,9 % до 40,2 %. Частка неподаткових надходжень у структурі доходів місцевих бюджетів коливається по роках відповідно, найнижчий її показник відмічено у 2000 р. (3,4 %), а найвищий у 2001 р. – 8,3 %. Питома вага доходів від операцій з капіталом в останні роки зменшується і становить 3,3 % у 2007 р. Мізерну частку доходів місцевих бюджетів складають надходження до цільових фондів – близько 2 %. Динаміка питомої ваги офіційних трансфертів починаючи з 2001 р. має стійку тенденцію до зростання і у 2007 р. – вона становить 48,8 % - основне джерело доходів місцевих бюджетів. Структура доходів місцевих бюджетів України, в яких лівову частку складають офіційні трансферти вказує на негативну тенденцію залежності органів місцевого самоврядування від коштів державного бюджету та значно обмежує їх вплив на соціально-економічний розвиток регіонів. Як видно із наведених даних, понад половини усіх доходів місцевих бюджетів (89 %) формуються за рахунок податкових надходжень та офіційних трансфертів.

Детальніше процес виконання місцевих бюджетів нами розглянуто на прикладі бюджету Тернопільської області у 2004-2007 рр.

За аналізований період 2004-2007 рр. доходи бюджету Тернопільської області зросли на 1141,7 млн. грн. (з 751,7 млн. грн. до 1893,4 млн. грн.). У доходах бюджету Тернопільської області, як і у доходах місцевих бюджетів в цілому по Україні, зберігається тенденція щодо зростання абсолютних показників податкових надходжень на 287 млн. грн. (з 211,3 млн. грн. у 2004р. до 498,3 млн. грн. у 2007р.). Однак, їх питома вага у структурі доходів бюджету області має нестійку тенденцію. Так, у 2004 р. вона складала 28,1 %, у 2005 р. зменшилася до 25,6 % (або на 2,5 %), у 2006 р. – 23,7 % (зменшення частки податкових надходжень у структурі доходів бюджету складало 1,9 %), а у 2007 р. відбулося зростання цього показника до 26,3 % (або на 3,4 відсоткових пункти).

Таблиця 2

**Динаміка, склад і структура доходів бюджету
Тернопільської області у 2004-2007 рр.***

Доходи бюджету	2004 р.		2005 р.		2006 р.		2007 р.	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Податкові надходження	211,3	28,1	273,9	25,6	347,9	23,7	498,3	26,3
Неподаткові надходження	32,1	4,3	45,6	4,2	52,7	3,6	62,4	3,3
Доходи від операцій з капіталом	9,8	1,3	16,3	1,5	11,1	0,7	12,8	0,7
Цільові фонди	0,8	0,1	1,9	0,2	1,7	0,1	1,9	0,1
Офіційні трансферти	497,7	66,2	731,4	68,4	1056,9	71,9	1318,0	69,6
Всього доходів	751,7	100,0	1069,1	100,0	1470,3	100,0	1893,4	100,0

* складено автором за даними головного фінансового управління Тернопільської облдержадміністрації

Неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом та надходження до цільових фондів займають незначну частку у структурі доходів бюджету Тернопільської області. Так, динаміка неподаткових надходжень по роках відповідно вказує на зростання цих надходжень з 32,1 млн. грн. до 62,4 млн. грн., або на 30,3 млн. грн. Проте, їх питома вага у доходах бюджету поступово зменшується з 4,3 % до 3,3 %.

Надходження від операцій з капіталом та цільових фондів не мають яскраво вираженої тенденції до зростання чи зменшення. В окремі роки (2005 р. та 2007 р.) їх надходження зростають, а у наступні 2004 р. та 2006 р. – зменшуються. Однак, таке коливання суттєво на рівень доходів бюджету області не впливає. Часка цих надходжень знаходиться в межах 0,8 – 1,7 %.

У складі бюджету Тернопільської області найбільшим джерелом доходів, упродовж аналізованого періоду 2004-2007 рр., є офіційні

трансферти, динаміка зростання яких відмічається випереджаючими темпами по відношенню до інших доходів бюджету. Так, абсолютні показники надходжень офіційних трансфертів у даний період зросли на 820 млн. грн., або у 2,6 рази (з 497,7 млн. грн. у 2004 р. до 1318 млн. грн. у 2007 р.), їх частка у структурі доходів бюджету області поступово зростає з 66,2 % до 69,6 %. Тобто, у 2007 р. вони складають уже 2/3 доходів бюджету Тернопільської області.

Вище зазначене вказує на те, що джерелом фінансування більшості видатків бюджету області є дотації вирівнювання і субвенції, які надаються з державного бюджету. Слід відмітити, що за аналізований період (2004-2007рр.) обсяг міжбюджетних трансфертів зростає та набуває загрозливих масштабів – зростання залежності бюджету області від центрального бюджету на рівні 70 %.

До складу офіційних трансфертів входять дотації вирівнювання, субвенції та кошти, що надходять з інших бюджетів. Якщо розглянути обсяги надходжень офіційних трансфертів (див. табл. 3), то можна відмітити, що більше половини з них складають дотації вирівнювання (наприклад, у 2007р. їх сума складала 825,9 млн. грн. проти 1318 млн. грн. усіх наданих трансфертів), ріст показника 2007 р. проти показника 2004 р. склав 2,6 рази.

Таблиця 3

Динаміка надходження офіційних трансфертів та їх питома вага у структурі доходів бюджету Тернопільської області у 2004-2007 рр.*

(млн. грн.)

Доходи бюджету	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2007 р. до 2004 р., рази
Доходи бюджету, всього, в тому числі:	751,8	1069,1	1470,3	1893,4	2,5
Офіційні трансферти, з них:	497,7	731,4	1056,9	1318,0	2,6
- кошти, що надходять з інших бюджетів	1,2	-	4,5	4,2	3,5
- дотації вирівнювання	320,3	501,4	688,7	825,9	2,6
- субвенції	176,4	229,9	332,1	487,9	2,8
Питома вага офіційних трансфертів у доходах бюджету, %	66,2	68,4	71,9	69,6	-

* складено автором за даними фінансового управління Тернопільської обласної державної адміністрації

Поступовим зростанням, за аналізований період, характеризуються також субвенції, надані бюджету Тернопільської області з державного бюджету (з 176,4 млн. грн. у 2004 р. до 487,9 млн. грн. у 2007р., або на 311,5 млн. грн.). Кошти, що надходять з інших бюджетів як складова офіційних

трансфертів від органів державного управління досягли свого максимального значення у 2006 р. – 4,5 млн. грн., що у порівнянні з 2004р. більше на 1,3 млн. грн. У 2005р. такі кошти зовсім не поступали до доходів бюджету Тернопільської області, а в 2007 р. зменшилися на 0, 3 млн. грн. у порівнянні з 2006 р. і склали 4,2 млн. грн. Отже, аналіз обсягів надходжень міжбюджетних трансфертів до бюджету Тернопільської області дає можливість стверджувати, що основою формування доходів такого бюджету є дотації вирівнювання, тобто кошти, що надаються з державного бюджету з метою бюджетного регулювання та які не мають цільового спрямування.

Бюджетна політика органів місцевого самоврядування втілюється в життя під час виконання місцевих бюджетів. Здійснення видаткової частини місцевих бюджетів дає змогу забезпечити необхідні суспільні блага, створювати бажані об'єкти інфраструктури, реалізовувати певні перерозподільні функції. Витрачання бюджетних коштів супроводжується пильною увагою територіальних громад, що зумовлює необхідність застосування ефективних механізмів, які забезпечують реалізацію запланованих у бюджеті заходів та дотримання певних норм і правил.

Використання бюджетних коштів безпосередньо пов'язане з виконанням державою та органами місцевого самоврядування покладених на них завдань, найважливішими з яких є регулювання суспільного відтворення, задоволення потреб населення, управління державою, забезпечення охорони правопорядку, функціонування національної оборони, здійснення міжнародного співробітництва, охорона навколишнього природного середовища тощо. Широке коло державних завдань зумовлює різноманітність напрямків витрачання коштів, які зосереджуються у найбільших централізованих фондах грошових коштів – бюджетах. За допомогою бюджетної системи розподіляються видатки між окремими ланками та видами бюджетів. Цей розподіл проводиться відповідно до розмежування повноважень між гілками та рівнями влади. Із державного бюджету як бюджету центрального уряду фінансуються заходи та програми загальнонаціонального значення, утримуються органи законодавчої, виконавчої, судової влад, фінансується оборона, зовнішньоекономічна діяльність, здійснюється обслуговування державного боргу тощо.

Специфіка функціонування та особлива роль місцевих бюджетів відображається у складі та структурі їх видатків. Саме видатки дають змогу розкрити та дослідити економічну сутність місцевих бюджетів як бюджетів місцевого самоврядування, існування яких підпорядковане вирішенню завдань місцевого значення, створенню фінансової основи місцевого самоврядування, забезпеченню населення державними послугами, сприянню процесам всебічного та гармонійного розвитку територій [6, с. 17]. Крім того, на видатковій частині місцевих бюджетів найбільше позначаються наслідки економічних і соціальних змін, які відбуваються в суспільстві.

Склад і структура видатків місцевих бюджетів України у 2003-2007 рр. представлені в таблиці 4.

Таблиця 4

Динаміка, склад і структура видатків місцевих бюджетів України у 2003-2006 рр. (за функціональною класифікацією) (в %)

Групи видатків	Роки				
	2003	2004	2005	2006	2007
Загальнодержавні функції	6,4	6,6	6,5	7,6	7,8
Громадський порядок, безпека та судова влада	0,4	0,4	0,2	0,2	0,2
Економічна діяльність	9,0	11,0	9,4	9,1	8,8
Охорона навколишнього природного середовища	0,6	0,7	0,5	0,4	0,4
Житлово-комунальне господарство	5,1	6,3	7,1	10,3	11,6
Охорона здоров'я	21,8	21,6	22,4	20,6	22,1
Духовний та фізичний розвиток	4,2	4,2	4,1	3,9	3,8
Освіта	27,3	27,6	31,5	28,6	28,5
Соціальних захист та соціальне забезпечення	18,2	17,8	15,6	14,7	14,4
Міжбюджетні трансферти	7,0	3,9	2,7	2,1	2,4
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Так, структура видатків місцевих бюджетів протягом останніх років засвідчує їх чітко окреслену соціальну спрямованість. Зокрема, на соціальний захист і соціальне забезпечення, утримання об'єктів соціально-культурної сфери витрачається більше, ніж 70% коштів місцевих бюджетів України. Проте, незважаючи на те, що фінансування об'єктів соціальної інфраструктури поглинає переважну частку бюджетних коштів, їх не вистачає не тільки на розвиток цих установ, а й на належне поточне утримання.

Загалом структура видаткової частини місцевих бюджетів України є досить стабільною. Частка коштів, які витрачалися протягом 2003-2005 рр. на утримання освітніх, медичних та інших закладів соціально-культурної сфери залишилися практично незмінною, зменшилися лише видатки на забезпечення громадського порядку та соціальний захист населення. Однак, уже у 2006 р. видатки на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення зменшилися. Так, видатки на охорону здоров'я у 2006 р. проти 2005 р. зменшились на 1,8 %, на освіту – на 2,9 %, соціальний захист і соціальне забезпечення – на 0,9 %. Проте, відбулося деяке збільшення частки видатків на виконання загальнодержавних функцій органами

місцевого самоврядування (1,1 %), житлово-комунальне господарство (3,2 %).

Склад і структура видатків бюджету Тернопільської області за функціональною класифікацією в 2005-2007 рр. представлені в таблиці 5. Аналіз динаміки видатків досліджуваного бюджету виявив, що за 2005-2007 рр. спостерігається щорічний стійкий ріст видатків, ріст проти 2005 р. складає 191,9 %, в абсолютній сумі зростання відбулося з 1057,5 млн. грн. у 2005 р. до 2030,3 млн. грн. у 2007 р. (або на 972,8 млн. грн.). Як видно з наведених даних основними статтями видатків бюджету Тернопільської області є видатки на освіту, охорону здоров'я і соціальний захист та соціальне забезпечення населення. Їх частка в загальній сумі видатків бюджету області складала у 2007 р. відповідно 32,3 %, 26,0 % і 24,0 %. У період 2005-2007 рр. видатки на освіту зросли на 259,6 млн. грн. (з 397,3 млн. грн. у 2005 р. до 656,9 млн. грн. у 2007 р.), видатки на охорону здоров'я зросли на 273,9 млн. грн. (з 254,0 млн. грн. у 2005 р. до 527,9 млн. грн. у 2007 р.), а на соціальний захист і соціальне забезпечення – на 273,7 млн. грн. (з 213,6 млн. грн. у 2005р. до 487,3 млн. грн. у 2007 р.)

У складі видатків на освіту у 2007 р. найбільшу питому вагу складало фінансування загальної середньої освіти (24,8 %), а найменшу – післядипломна освіта (0,2 %) та позашкільна освіта і заходи із позашкільної роботи з дітьми (0,9 %). Серед видатків на охорону здоров'я значний обсяг займає фінансування спеціалізованих медичних закладів (4,7 % усіх видатків бюджету області), найменшу, відповідно – санітарно-епідеміологічна служба та центри здоров'я (0,03%). Аналіз складу видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення населення вказує на значний обсяг фінансування державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям (6,8 %) та видатки на допомогу сім'ям з дітьми (4,1 %). Натомість по даній групі видатків фінансування додаткових виплат населенню на покриття витрат по оплаті житлово-комунальних послуг за період 2005-2007 рр. зменшилось на 18181,7 тис. грн. і у 2007 р. складало лише 0,3 % усіх видатків бюджету області.

Найменшу питому вагу у видатках бюджету Тернопільської області в 2007 р. складають видатки на охорону навколишнього природного середовища (0,02 %), послуги економічного характеру (0,1 %), забезпечення правоохоронної діяльності (0,09 %), сільське господарство, рибне господарство та мисливство (0,06 %), запобігання та ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій (0,2 %), на підтримку телебачення, радіомовлення, преси (0,2 %). Відмітимо, що видатки на правоохоронну діяльність та забезпечення безпеки держави у 2007 р. в порівнянні з 2005 р. знизились на 0,4 млн. грн., що пов'язано із реорганізацією цієї служби, зокрема щодо скорочення її персоналу.

Таблиця 5

**Динаміка складу та структури видатків бюджету Тернопільської області
в 2005-2007 рр.***

Групи видатків	2005 р.		2006 р.		2007 р.		2007р. в % до 2005р.
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	
Державне управління	47,2	4,5	61,3	3,5	92,5	4,5	195,9
Правоохоронна діяльність та забезпечення безпеки держави	2,2	0,02	1,9	0,1	1,8	0,09	81,8
Освіта	397,3	37,6	598,6	34,2	656,9	32,3	168,4
Охорона здоров'я	254,0	24,0	476,5	27,2	527,9	26,0	207,8
Соціальний захист і соціальне забезпечення	213,6	20,2	412,1	23,5	487,3	24,0	228,1
Житлово-комунальне господарство	21,4	2,0	32,5	1,8	45,9	2,3	214,5
Культура і мистецтво	45,9	4,3	53,4	3,1	81,2	4,0	176,9
Засоби масової інформації (телебачення, радіомовлення, преса)	2,5	0,2	3,1	0,2	4,3	0,02	172,0
Фізична культура і спорт	12,4	1,2	18,4	1,1	21,3	1,0	171,7
Транспорт, дорожнє господарство, зв'язок, телекомунікації та інформатика	31,2	2,9	55,7	3,2	67,4	3,3	216,0
Інші послуги, пов'язані з економічною діяльністю	1,2	0,01	1,5	0,08	2,1	0,1	175,0
Охорона навколишнього природного середовища	0,1	0,01	0,2	0,01	0,4	0,02	400,0
Запобігання та ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій	2,1	0,2	2,4	0,1	3,2	0,2	152,3
Сільське господарство, рибне господарство та мисливство	0,7	0,1	0,9	0,05	1,2	0,06	171,4
Будівництво	19,9	1,9	24,8	1,4	35,4	1,7	177,8
Цільові фонди	1,7	0,2	3,2	0,2	4,5	0,2	264,7
Видатки, не віднесені до основних груп	3,8	0,4	2,2	0,1	1,4	0,06	36,8
Всього видатків	1057,5	100,0	1748,7	100,0	2030,3	100,0	191,9

Аналізуючи темпи росту видатків бюджету Тернопільської області слід відмітити постійне зростання по всіх кодах видатків, крім фінансування правоохоронної діяльності та забезпечення безпеки держави (81,1 %), а також видатки, які не віднесені до основних груп (на проведення виборів та референдумів, покриття заборгованостей минулих років та інше) (36,8 %). При цьому найбільш високими темпами зросли цільові фонди (264,7 %), зокрема утворені органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади, охорону навколишнього природного середовища (400,0 %). Видатки на освіту зросли на 168,4 %, охорону здоров'я – 207,8 %, фізичну культуру і спорт – 171,7 %, культуру і мистецтво - на 176,9 %. Видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення зросли з 213,6 млн. грн. до 487,3 млн. грн., ріст складає 228,1 %.

Ефективне функціонування місцевих бюджетів можливе при зростанні власних доходів і економії бюджетних коштів. Для цього необхідно:

- вжити заходів по стабілізації і розширенню виробництва, розширення сфери послуг, нарощуванні випуску товарів народного споживання;
- забезпечити впровадження та надходження місцевих податків і зборів, обмежити надання пільг по податках, що надходять до місцевого бюджету;
- продовжити роботу по вдосконаленню мережі закладів та скороченню фінансування за рахунок бюджетних коштів, забезпечивши їх використання в межах, передбачених бюджетом;
- посилити вимогливість та відповідальність керівників установ і організацій щодо забезпечення раціонального і економного витрачання коштів, вживши суворіші заходи за перевитрати коштів.

Проаналізувавши напрямки витрачання бюджетних коштів можна чітко стверджувати, що пріоритетним напрямком у сфері видатків місцевих бюджетів є соціальний. Саме видатки на освіту, соціальний захист та соціальне забезпечення, охорону здоров'я становлять найбільшу частку особливо в бюджетах найвищих рівнів, де відбувається безпосереднє надання послуг громадянам. Як негативний аспект можна відзначити досить значну частку видатків на управління. В цій галузі варто проводити реформи, які дали б можливість зменшення персоналу. Саме з цією метою слід вже сьогодні думати про день завтрашній і не проїдати бюджетні кошти, а спрямовувати їх на розвиток інфраструктури та економіки на місцевому рівні.

1. Бюджетний менеджмент: Підручн. / [Федосов В.М., Опарін В.М., Сафонова Л. та ін.]; за заг. ред. Федосова В. – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с.
2. Загородній А.Г. Фінансовий словник /Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. – Львів: Видавництво «Центр Європи», 1997. – 576 с.
3. Юрій С.І. Казначейська система. Підручн. / Юрій С.І., Стоян В.І., Даневич О.С. – Тернопіль: Карт-Бланш, 2006. – 818 с.
4. Місцеві фінанси: Підручн. / [Кириленко О.П., Квасовський О.Р., Лучка А.В., Малиняк Б.С., Костецький В.В., Тулай О.І.]; за ред. Кириленко О.П. - К.: Знання, 2006. – 677 с.
5. Лучка А.С. Бюджетний процес на локальному рівні (навчально-методичний комплекс для студентів вищих економічних навчальних закладів). / Лучка А.В., Малиняк Б.С. – Тернопіль: Економічна думка, 2006. – 164 с.
6. Василик О.Д. Бюджетна система України. Підручн. / Василик О.Д., Павлюк К.В. - К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 544 с.
7. Романенко О.Р. Фінанси. Підручн. / Романенко О.Р. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.
8. Економічна енциклопедія: у 3-х тт. / [відп. ред. Мочерний С.В. та ін.]. – К.: Видавництво центр «Академія». – Т. 1. – 2000. – 864 с.
9. Дем'янишин В.Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: Монографія. / Дем'янишин В.Г. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – 496 с.

